

M. MALSCH. (ed.), *Recht en Werkelijkheid: De burger in de rechtspraak. Ervaringen en percepties van niet-professionele procesdeelnemers*, 2002, 's-Gravenhage, Elsevier Juridisch, 149 p.

De rechtspraak is voor de burger. Dat klinkt mooi, maar het gaat daarbij om weinig meer dan een geabstraheerde belanghebbende. De meeste burgers zullen dat niet zo voelen, want zij zijn van vlees en bloed en zien zich gesteld tegenover zwartgejurkte ambtsdragers die over hen beslissingen nemen. Meer dan honderdduizend van die burgers hebben jaarlijks een onvrijwillige kennismaking met de rechtspraak. Een groot deel van hen zal wellicht helemaal niet het gevoel hebben dat die rechtspraak voor hen is: zij zijn het niet eens met de straf, de opgelegde of ontvangen alimentatie of met de toegewezen schadevergoeding indien zij slachtoffer zijn. Maar wat weten wij van de burger met zijn gevoelens en verwachtingen, voor wie die rechtspraak zou zijn? In het kader het maatschappelijke belang van de rechtspraak eigenlijk onvoldoende.

In een bijzondere uitgave van *Recht der Werkelijkheid* heeft Marijke MALSCH een aantal in Nederlandse proefschriften weergegeven uitkomsten op zowel strafrechtelijk als civielrechtelijk gebied samengebracht. Dat levert enkele doorblikken op, soms met een groot *déjà-vu* gehalte (het klassieke onderzoek van RIJKSEN uit 1961), soms met 'open vraag' (de 'persoonlijke interactieve kwaliteit van de rechter' = vriendelijkheid; en wat dan?), wat onderstreept dat er op dat gebied nog een behoorlijke onderzoeksachterstand is.

Eerst de zogenaamde tevredenheid van de rechtzoekende burger: hoe ervaart hij zijn behandeling? De uitkomst van onderzoeken die dat zijn nagegaan, weerleggen de opvatting dat 'procedurele rechtvaardigheid' de mate van tevredenheid bepaalt. De lezer zou verwachten dat een tegemoetkomende, zichzelf verhelderende rechtspraak teleurstellende gerechtelijke uitkomsten beter verteerbaar zouden maken. Helaas blijkt de burger een aardse flipperkastspeler te zijn die alleen kijkt naar de uitkomst van zijn door de gerechtelijke gangen rollend balletje. Rolt het goed, dan kan een doorwrochte uitleg van de uitkomst hem even weinig schelen als de grillige uitkomst van een echte flipperkast. Is de uitkomst teleurstellend, dan kan de hoogste graad van procedurele rechtvaardigheid niet veranderen dat die teleurstelling aan iedereen behalve hemzelf wordt toegerekend. Die weinig verrassende menselijke uitkomst wordt binnen de sociale wetenschappen in een bij voorkeur Engelstalig jasje gegoten, zodat het er niet zo 'plat' uitziet.

Uit die vaststelling mag niet worden afgeleid dat de artikelen die vanuit verschillende invalshoeken de opvattingen en waarnemingen van burgers in kaart brengen, geen waardevolle inzichten verschaffen, al was het maar in de vorm van een herkende 'Aha-beleving', waarmee onvoldoende gedaan blijkt te zijn. Bijvoorbeeld de waardering van rechters, officieren van justitie en advocaten door verdachten. Rechtspreken is ook maar een baan met verschillende rollen die uiteenlopend gewaardeerd worden. De berechte burger onderkent dat ook wel, wat

niet wegneemt dat hij niet iedere rolvulling waardeert: de officier van justitie in zijn rol als openbare aanklager mag op weinig waardering rekenen. 'Negatieve attributie' dus, maar wat dan?

Die onderzoeken en beschrijvingen van dat gangbare menselijke gedrag, wat nog zo weinig stelselmatig gedaan is, verschaffen duidelijke uitgangspunten voor verschillende vervolgonderzoeken. Zo is er de weergave van de cultuurbotsing in een goudsmokkelzaak van een Turkse man, waarbij de beleving van de rol van goud binnen een Turkse familie ver verwijderd is van de verbaliserende ambtenaar: het verschijnsel van de gerechtelijke ijsberg ('*legal iceberg*' voor de schrijver) onder het dossier. Daarbij gaat het om de in de dossieropbouw en zaaksafdoening weggefilterde existentiële of culturele kanten van een zaak. Bij deze 'goudsmokkel' ging het om de aankoop van gouden sieraden in Turkije voor de echtgenote van de verdachte, wat voor hem binnen zijn cultuurbeleving nu eenmaal zo hoorde en geen smokkel was: je vrouw moet er goed behangen uitzien. De douanier dacht daar anders over en de belastingrechter ging op die kant van de zaak niet in, waardoor de verdachte een gevoel van vervreemding had. Dit roept de vraag op in hoeverre cultuurachtergronden toch niet behoren mee te spelen in de rechtspraak of tenminste in de bejegening van de burger. Gelet op de culturele verscheidenheid lijkt mij dit een waardevolle aanzet voor vervolgonderzoek. Ook de beleving van een niet of half-geïntegreerde burger kan voor een behoorlijk rechtsgeding van belang zijn. Hetzelfde geldt voor de tenuitvoerlegging van 'lopende vonnissen', waarbij de gestrafte aan 'belevingsvervaging' kan leiden, zoals uit het onderzoek blijkt. Bijvoorbeeld: veel kleine feiten en een groot tijdsverloop tussen vonnis en tenuitvoerlegging, waarbij de betrokkene de samenhang tussen wat hij gedaan heeft en de straf niet meer (zo sterk) voelt.

Wat de tevredenheid over rechtspraak betreft, die blijkt redelijk te zijn, waarbij op een aantal punten dus wel verbeteringen mogelijk zijn. Dit is niet onbelangrijk: de gerechten worden immers in toenemende mate belast, zodat er alle belang bij is dat de burger rechterlijke uitspraken niet zal aanvechten omdat hij zich onjuist bejegend voelt. Voor verder onderzoek naar deze wisselwerking geeft deze lezenswaardige bundel waardevolle aanzetten, waarbij ik de onderzoekers vooral zou willen aanmoedigen om het doorgaans toch vlakke menselijke gedrag ook in vlak Nederlands weer te geven. De uitkomsten worden daar niet minder wetenschappelijk van.

Petrus C. VAN DUYNÉ

M. MOERINGS, *Straffen met het oog op veiligheid – een onderneming vol risico's*, Universiteit Leiden, 2003, 27 p.

"Straffen met het oog op veiligheid – een onderneming vol risico's" is de weergave van de rede die prof. dr. mr. Martin MOERINGS uitgesproken heeft op 23 september 2003 bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de penologie aan de Universiteit Leiden. De tekst kan in perfecte samenhang gelezen worden met het artikel "Gevangenen in Nederland" van UIT BEIJERSE en VAN SWAANINGEN in *Panopticon* 2, 2004. De twee bijdragen vertrekken vanuit het repressiever klimaat dat in Nederland ontstaan is ten aanzien van criminaliteit: